

UDK: 341.48/.49

341.231.14

doi: 10.5937/crimen2502182N

ORIGINALNI NAUČNI RAD

PRIMLJEN/PRIHVAĆEN 11.4.2025 / 30.8.2025.

*Svetlana M. Nenadić**

ISTINA U MEĐUNARODNOM KRIVIČNOM PRAVOSUĐU, ISTINA U TRANZICIONOJ PRAVDI I PRAVO NA ISTINU

Apstrakt: Autorka polazi od večne dileme o značaju i ulozi istine u krivičnom postupku. Analizira značaj i ulogu istine pred međunarodnim krivičnim sudovima i u tranzicionoj pravdi, posebno obrađujući pravo na istinu kao ljudsko i običajno pravo međunarodnog javnog prava. Analizira nastanak i razvoj prava na istinu pod okriljem komisija i međunarodnih tela za zaštitu ljudskih prava, sa posebnim osvrtom na razvoj prava na istinu pred Evropskim sudom za ljudska prava. Autorka ukazuje na inherentne nedostatke međunarodnog krivičnog pravosuđa koji otežavaju spoznaju istine, a posebno savremene oblike pregovarane pravde. Konačno, upozorava na pretenzije međunarodno pravnih mehanizama krivičnog prava da pod plaštom međunarodne pravde isporučuju istinu o istorijskim događajima

Ključne reči: Međunarodno krivično pravosuđe, tranziciona pravda, pravo na istinu.

1. ISTINA U KRIVIČNOM POSTUPKU

Na Isusove reči, koje je kao okrivljeni izrekao na suđenju: „Svaki ko je od istine sluša glas moj“, rimski prokurator Pontije Pilat je odgovorio: „Šta je istina?“.

Dve hiljade godina kasnije, pravници se i dalje pitaju šta je istina u sudskom postupku i ovo pitanje do danas je ostalo jedno od najvažnijih pitanja filozofije prava i krivičnog procesnog prava. U trenutku kada krivični postupci više nisu ekskluzivitet suverenosti, odnosno u vreme ekspanzije međunarodne krivične pravde, ovo pitanje dobija još više na značaju. Međunarodno krivično pravosuđe pretenduje ne samo da kreira „međunarodnu pravdu“, već po prirodnom sledu, i „međunarodnu istinu“ o istorijskim događajima. Stoga je pitanje pojma istine u krivičnom postupku dobilo i međunarodnopravnu dimenziju sa inherentnim političkim konsekvencama. Povrh krivičnopravne dimenzije, paralelno, pod okriljem međunarodnog prava ljudskih prava, kreira se i razvija pravo na istinu koje, u praksi Evropskog suda za ljudska prava, poprima oblike kolektivnog ljudskog prava. Stoga, na međunarodnom polju

* Institut za uporedno pravo, Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu, svetlananenadic11@gmail.com, ORCID: 0009-0004-1379-0926.

susrećemo se sa novim dimenzijama istine i to: pravosudne istine međunarodnih krivičnih sudova i prava na istinu, kao kolektivnog ljudskog prava.

Značaj istine u krivičnom postupku obično se oslikava kroz dilemu da li krivični postupak za cilj ima istinu? Jedan deo teoretičara i praktičara polazi od teze da istina zauzima centralno mesto u proučavanju i vredovanju odluka nekog suda, odnosno da je istina cilj krivičnog postupka, jer se pravo države na kažnjavanje *ius puniendi* gradi na cilju krivičnog postupka – istini.¹ Drugi opet smatraju da krivično pravosuđe nema za cilj istinu – „neka se niko ne pretavra da je naš sistem pravde potraga za istinom. To nije ništa slično. To je nadmetanje...a ako se desi da istina izađe na videlo kao rezultat nadmetanja, onda je to uzgredna sreća.“²

O ulozi istine u krivičnom pravu postoji više filozofskih pristupa. To su pristupi u čijem korenu leže pojmovi korespodencije, koherencije i pragmatičnosti.³ Teorije korespodencije polaze od metafizičkog realizma i uverenja da postoji objektivna realnost. Teorije koherencije polaze od holističkog pristupa u kome je istina konstruisana od koherencije između uverenja.⁴ Teorije pragmatičnosti ukazuju na blisku vezu između koncepta istine i ljudskog iskustva i prakse tragajući za istinom u okviru pragmatičke maksime da se značaj jedne ideje sastoji od praktičnih konsekvenci njene upotrebe. Novije teorije istine kreću se u okvirima semantičkog, pluralističkog i postmodernog pristupa. Tako, istina se pred izazovima postmoderne „pre kreira nego otkriva“.⁵ Ovom trendu odgovara i aktuelni pojam postistine koji označava okolnosti u kojima su objektivne činjenice manje značajne od emocija i ličnih uverenja.⁶

Iz sumarnog prikaza osnovnih teorijskih pristupa pojmu istine, možemo zaključiti da je „istina kvintesencijalni osporavani koncept“⁷ koji zavisi od načina razumevanja ovog pojma i zbog čega je nakon vekovnih pokušaja definisanja ostao jednako nepristupačan i tajnovit.⁸

Teorija korespodencije, odnosno realizma, odgovara kontinentalno evropskom sistemu koji u korenu ima inkvizitorski sistem, dok teorija koherencije, odnosno antirealizma, više odgovara adverzijalnom sistemu. Postmoderni pristup pravdi, sa druge strane, odgovara savremenim formama pregovarane pravde. U srcu svih sistema jeste istina, samo svaki sistem istinu razume drugačije.

Tako, teorija korespodencije polazi od toga da postoji objektivna istina i da je moguće spoznati ukoliko se traga za njom. Teorija koherencije, sa druge strane, pret-

1 V. Đurđić, M. Trajković /2013/, O istini u krivičnom postupku, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, № 65, p. 124.

2 L. Kennedy /1991/, *The Trial of Stephen Ward*, Bath, p. 251.

3 R. Schantz /2002/, *What is truth?*, Berlin, New York, p. 1.

4 R. Schantz, *ibid.*, p. 3.

5 R. Rorty /1989/, *Contingency, Irony and Solidarity*, Cambridge, p. 201.

6 „Postistina” je izabrana reč godine 2016. Oksfordovog rečnika, <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/>, 20. april 2025. godine.

7 J. N. Clark /2009/, Plea Bargaining at the ICTY: Guilty Pleas and Reconciliation, *The European Journal of International Law* 20, № 2, p. 426.

8 M. Majić /2013/, Istine i zablude o istini u krivičnom postupku, *Bilten Apelacionog suda u Beogradu*, № 2, p. 143.

postavlja da je istina ono u pogledu čega razumni ljudi postignu saglasnost nakon potpune i pravične debate.⁹ Stoga ne čudi uverenje da se kao ključna razlika između adverzijalnog i mešovitog postupka navodi kontinentalno-evropsko insistiranje na načelu istine i anglosaksonsko viđenje krivičnog postupka kao stranačkog spora.¹⁰

Dva osnovna krivično procesna sistema u pogledu pristupa problemima istine razlikuju se u tri tačke: način razumevanja pojma istine, dokazna inicijativa i standard dokazivanja. Kontinentalno-evropski postupak polazi od toga da objektivna, odnosno istina postoji i da se do nje dolazi „samohodnim sudskim traganjem pod neznatnim uticajem stranačke inicijative“¹¹ na kom putu najvažniju ulogu ima sud. Sa druge strane, adverzijalni model postupka ne pretpostavlja postojanje objektivne istine, već polazi od pretpostavke da se istina doseže u stranačkoj inicijativi i „oštrom sudaru dokaza“,¹² a da je zadatak suda samo da omogući pravičan postupak i ravnotežu sukobljenih strana. U skladu s tim, nepristrasnost se pretpostavlja tačnom ishodu a materijalna pravda redukuje na procesnu pravdenost što održava individualnu slobodu koja je ključni pojam Novog veka.¹³ Opisane procesne konstrukcije vode ka različitim standardima dokazivanja. Tako, standard dokazivanja u kontinentalno-evropskom postupku je materijalna istina, a u adverzijalnom postupku je standard van razumne sumnje. Iscrpan uporedni prikaz o značaju istine u kontinentalno-evropskom postupku u odnosu na adverzijalni postupak daje profesor Škulić.¹⁴ Tako, ukazuje da u kontinentalno-evropskom sistemu važi načelo „istine i to kao načelo materijalne istine, što ne znači da sud uvek relano mora da utvrdi istinu, već da sud mora da stekne uverenje da je utvrdio istinu, odnosno da u toku postupka teži da utvrdi istinu i mimo dokazne inicijative stranaka“. U adverzijalnom sistemu, sa druge strane, „sud nema dužnost da utvrdi istinu, već je njegova obaveza da obezbedi pravičan, tj. fer krivični postupak u okviru koga tužilac snosi teret dokazivanja“.

2. ISTINA U TRANZICIONOJ PRAVDI

Tranziciona pravda je pojam koji označava polje aktivnosti i ispitivanja fokusirano na pitanje kako se društva odnose prema pitanjima kršenja ljudskih prava u prošlosti, masovnim zločinima ili drugim oblicima teških društvenih trauma uključujući genocid ili građanski rat u cilju izgrađivanja demokratske, pravičnije i mirne budućnosti.¹⁵ Ujedinjene nacije tranzicionu pravdu definišu kao spektar procesa

9 J. Hodgson /2006/, *Conception of the Trial in Inquisitorial and Adversarial Procedure*, in: *Judgment and Calling to Account*, Oxford, p. 223.

10 V. Bajović /2009/, *Sporazum o priznanju krivice. Uporedno-pravni prikaz*, Beograd, p. 122.

11 M. Damaska /1997/, *Evidence Law Adrift*, New Haven, p. 107.

12 S. Landsman /1988/, *Readings on adversarial Justice: the American approach to adjudication*, St. Paul, p. 2.

13 S. Davidov /2014/, *Utvrdjivanje činjenica u krivičnom postupku. Ima li pravde bez istine?*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, p. 261.

14 M. Škulić /2013/, Dominantne karakteristike osnovnih velikih krivičnoprocesnih sistema i njihov uticaj na reformu srpskog krivičnog postupka, *Crimen*, № 2, p. 180.

15 Definicija preuzeta iz: D. Shelton /2004/, *The Encyclopedia of Genocide and Crimes Against Humanity*, Macmillan Reference, vol. 3, pp. 1045–1047. Navedenu definiciju je prihvatio Parlament

i mehanizama povezanih sa naporima društva da se suoči sa nasleđem masovnih zločina, u nameri da obezbedi odgovornost, pravdu i postigne pomirenje, što se čini sudskim i vansudskim mehanizmima, nacionalnim ili međunarodnim, individualnim krivičnim postupcima, reparacijama, kazivanjima istine, institucionalnim reformama i slično.¹⁶ Tranziciona pravda predstavlja deo međunarodnog prava ljudskih prava i počiva na pretpostavci da društva moraju da se suoče sa prošlošću da bi krenula napred.¹⁷ Ona obuhvata četiri mehanizma: suđenja za ratne zločine, pravo na istinu, reparacije i reformu institucija.¹⁸

Zašto je priznanje i otkrivanje istine o prošlosti važno u tranzicionoj pravdi? Centralnu ulogu u koncepciji tranzicione pravde igra socološki pojam kolektivnog sećanja formiran od strane Emila Dirkema i Morisa Halbvaša. Tranziciona pravda počiva na pretpostavci da kolektivno sećanje može biti oblikovano u skladu sa ciljevima tranzicione pravde, te da ima sposobnost da regeneriše društvo da krene dalje. Kolektivno sećanje nije prost skup individualnih sećanja, ono je kolektivni okvir koji oblikuje individualna sećanja i predstavlja manifestaciju činjenice da istorija definiše nas kao što mi definišemo istoriju.¹⁹ U tom smislu, kolektivno sećanje nije nužno izjednačeno sa istorijskim događajem, jer sećanje može da obuhvata mitove i vrednosti, ali kolektivno sećanje daje smisao istorijskim događajima, vrednuje ih i daje im moralnu ocenu. Kolektivno sećanje direktno je vezano sa pomirenjem kao jednim od ciljeva tranzicione pravde, jer nema pomirenja bez oprost, a ni oprost bez sećanja.

Postoji još jedna specifičnost tranzicione pravde, a to je da ona zauzima žrtvo-centrični pristup, jer su u tranzicionoj pravdi žrtve i njihove porodice, a tek potom društvo u celosti, subjekti prava na istinu. Traganje za istinom u konceptu prava na istinu prožeto je pravima žrtve i katarzom kroz koju društvo treba da spozna kroz njihovu patnju. Koncept žrtvocentričnosti je u direktnoj suprotnosti sa centralnom ulogom okrivljenog u krivičnom postupku koja proizilazi iz niza načela i prava, kao što je pretpostavka nevinosti, privilegija protiv samoinkriminacije ili *in dubio pro reo*. Dok je u srcu krivičnog postupka okrivljeni, u srcu tranzicione pravde je žrtva.

Možemo zaključiti da tranzicionu pravdu odlikuju dve vrste „istina“ zasnovane na dva mehanizma – mehanizmu prava na istinu i mehanizmu krivične pravde. Mehanizam prava na istinu za cilj ima izlečenje društva suočavanjem sa prošlošću i u centru ovog mehanizma su žrtve i njihove porodice. Mehanizam krivične pravde za cilj ima individualizaciju krivice, sprečavanje nekažnjavanja i otklanjanja kolektivne

EU, vid. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/droi20060828_definition_/droi20060828_definition_en.pdf, 20. avgust 2025.

16 Izveštaj Generalnog sekretara o vladavini prava i tranzicionoj pravdi, 2004, S/2004/616, <http://www.unrol.org/files/2004%20report.pdf>, 25. april 2014.

17 K. Andrieu /2010/, Transitional Justice: A New Discipline in Human Rights, *Online Encyclopedia of Mass Violence*, p. 2, <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/en/document/transitional-justice-new-discipline-human-rights-0.html>, 20. avgust 2025.

18 J. E. Mendez /1997/, Accountability for past abuses, *Human Rights Quarterly*, № 19, pp. 255–282, https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/233.pdf, 20. april 2025.

19 M. Hirsch /2018/, The Role of International Tribunals in the Development of Historical Narratives, *Journal of History of International Law*, № 18–15, p. 1, <https://ssrn.com/abstract=3124825>, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3124825>, 20. april 2025.

odgovornosti za zločine i u centru ovog mehanizma je okrivljeni. Ovim dvema „istinama“ zajednički je samo naziv, jer je različit način na koji se do njih dolazi, različiti akteri učestvuju u njihovom otkrivanju, različiti interesi postoje na putu tog otkrića, različiti su motivi postupanja, različita su pravila po kojima se otkrivanje vrši, različiti efekat imaju na pojedince i kolektivitete. U tom smislu, dalo bi se zaključiti da je pravo na istinu širi koncept od istine u krivičnoj pravdi, jer pravo na istinu nije vezano formalnim pravilima dokazivanja, pitanjima dozvoljenosti dokaza, pravima okrivljenog, stepenom dokazanosti, pitanjima pravnosnažnosti i konačno, nije vezano pitanjima individualne odgovornosti. Povrh toga, pravo na istinu, dozvoljava i spoznaju istine vanpravnim metodama, dok sa krivičnom pravdom to nije slučaj.

3. PRAVO NA ISTINU

Pravo na istinu uvedeno je u međunarodno pravo ljudskih prava rezolucijom Komisije za ljudska prava iz 2005. godine,²⁰ a poreklo prava na istinu izvodi se iz međunarodnog humanitarnog prava i to članova 32. i 33. Dodatnog protokola 1 iz 1977 na ženevske konvencije iz 1949 godine, koje odredbe se odnose na obavezu zaraćenih strana da traže nestale osobe. Ovaj dokument naglašava da pravo na istinu treba da doprinese okončanju nekažnjivosti i zaštiti ljudskih prava. Pravo na istinu sadržano je i u međunarodnom ugovoru i to Konvenciji o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka iz 2006. godine. U članu 24. st. 2. ove konvencije definisano je da svaka žrtva ima pravo da zna istinu u vezi sa okolnostima prisilnog nestanka i rezultatima istrage i sudbinom nestalog lica. Dalje pozicioniranje ovog prava u međunarodnom pravu ljudskih prava izvršeno je od strane Saveta za ljudska prava UN Rezolucijama iz 2009. godine.²¹

Pravo na istinu u međunarodnom pravu ima dva oblika, ono je običajno pravo i opšti princip prava.²² Pravo na istinu predstavlja pravo pojedinaca i kolektiviteta da saznaju istinu o žrtvama i okolnostima koje se odnosi na ozbiljna kršenja ljudskih prava. Ujedno, predstavlja i obavezu države da ove informacije istraži, pribavi i podeli. Pravo na istinu je pravni koncept u nacionalnom, regionalnom i međunarodnom pravu, on ima normativnu stranu i praktične implikacije, jer „istina“ postaje pravo koje pripada kolektivitetu ili pojedincu, bar iz perspektive krivičnog prava.²³ Polazeći od toga da je istina socijalni koncept, pravo na istinu predstavlja proces izlečenja porodica i žrtava, odnosno kreiranje obaveze pamćenja i predupređenje izopačenja istorije pod okriljem revizionizma i negacionizma.²⁴ Ipak, da koncept

20 UN Commission on Human Rights (CHR), Resolution 2005/66.

21 United Nations Human Rights Council, Resolutions 9/11 and 12/12: Right to the Truth, 18th September 2008, 1st October 2009.

22 J. Naqvi /2006/, The Right to The Truth in International Law: Fact of Fiction? *International Review of The Red Cross*, № 862, p. 255, <https://www.corteidh.or.cr/tablas/a21923.pdf>, 20. april 2025.

23 J. Naqvi, *ibid.*, p. 245.

24 J. Naqvi, *ibid.*, p. 249.

prava na istinu još uvek ima maglovitu sadržinu i obaveznost, ukazuje i činjenica da se neretko postavlja pitanje da li je pravo na istinu pravo ili je to samo deo pravne fikcije, narativno oruđe koje služi da popuni prazninu koja nedostaje normativnim sistemima,²⁵ odnosno da li je pravo na istinu „iznad dobrog argumenta i ispod jasnog pravnog pravila“.²⁶

Ostvarivanje prava na istinu ne može se realizovati korišćenjem samo sudskih mehanizama, te se kao nejefikasnije sredstvo za implementaciju prava na istinu izdvajaju komisije za istinu.²⁷ Komisije za istinu imaju istražnu funkciju, ograničeno trajanje i po pravilu su osnovane od strane države. Njihov rad ima za cilj utvrđivanje istine, ali ova tela nemaju pravosudnu funkciju niti su vezana pravilima procesnog prava. Tako da istina koju spoznaju komisije i istina međunarodnih sudova ne mora biti nužno identična. Posebno treba imati u vidu da komisije imaju širi spektar izvora saznanja, manje formalizovan pristup njihovoj analizi, nisu vezani procesnim pravilima, načelima i pretpostavkama. Važno je ukazati da su originalno komisije za utvrđivanje istine imale za cilj razjašnjenje šireg istorijskog konteksta zločina kao alternativu krivičnim postupcima koji nisu mogli biti vođeni zbog zakona o amnestiji.²⁸ Komisije imaju za cilj da spreče da se događaji ponove tako što bi na vreme prepoznali simptome uvida u masovne zločine, da umanje nagon za osvetom, da zamene beskrajna i komplikovana suđenja, obuhvata one koji su moralno i politički odgovorni, a nisu mogli biti krivično odgovorni, sprečavanje da se konflikti prenose sa generacije na generaciju.²⁹

Prvi obrisi prava na istinu u praksi međunarodnih sudova razvijeni su od strane Inter-američkog suda za ljudska prava još 1988. godine u predmetu *Velásquez Rodríguez v. Honduras*.³⁰ Suočen sa kontinuiranim fenomenom prisilnih nestanaka u oružanim sukobima na tlu Južne Amerike, u ovom slučaju na tlu Hondurasa, Sud konstatuje da u slučaju prisilnih nestanaka države članice imaju obavezu efektivnog traganja za istinom.

U predmetu *Río Negro Massacres v. Guatemala*,³¹ Inter-američki sud potvrđuje pravo da se sazna istina o prisilno nestalim licima i navodi da ovo pravo pripada porodicama žrtava. Slično je i u predmetu *González Medina and family v. Dominican Republic*³² u kom Sud konstatuje da porodica ima pravo da sazna istinu o sudbini svog srodnika.

25 J. Naqvi, *ibid.*, p. 248.

26 J. Naqvi, *ibid.*, p. 273.

27 D. Popović /2014/, *Pravo na istinu u međunarodnom pravu*, master rad, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, p. 14.

28 L. Bilsky /2020/, The Right to Truth in International Criminal Law, in: *The Oxford Handbook of International Criminal Law*, New York, p. 482.

29 V. Dimitrijević /2001/, Izgledi za utvrđivanje istine i postizanje pomirenja u Srbiji, *Reč – časopis za književnost i kulturu, i društvena pitanja*, № 63/8, p. 69.

30 *Velásquez Rodríguez v. Honduras*, IACtHR, 29 July 1988., Series C № 4, paras 155–157, para 177.

31 *Río Negro Massacres v. Guatemala*, IACtHR, Preliminary Objection, Merits, Reparations and Costs, 4 September 2012, Series C, № 250, para 191.

32 *González Medina and family v. Dominican Republic*, IACtHR, Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs, 27 February 2012., Series C, № 240, para 209.

Međunarodni krivični sud takođe priznaje pravo na istinu. Tako u odluci *Katanga*³³ ukazuje na međunarodne dokumente i podseća na praksu Inter-američkog suda koja se tiče utvrđivanja istine u vezi sudbine prisilno nestalih lica i konstatuje da je pravo na istinu dobro ustanovljeno pravo i da ono pripada žrtvama ozbiljnih kršenja ljudskih prava.

Pravo na istinu je kreirano i na evropskom tlu. Ono nije propisano kao ljudsko pravo u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, već se razvilo u praksi ESLJP. Međutim, važno je napomenuti da pravo na istinu, u interpretaciji ESLJP, ni u kom slučaju ne znači pravo stranaka ili javnosti na istinu u sudskim postupcima u državama članicama, niti pravo na istinu pred samim ESLJP, kako se to neretko interpretira. Pravo na istinu u praksi ESLJP je vezano isključivo za slučajeve teškog kršenja ljudskih prava koji se posmatraju u kontekstu procesa tranzicione pravde, po uzoru na praksu Inter-američkog suda za ljudska prava. Evolutivna interpretativna tehnika ESLJP podrazumeva da je Konvencija živi instrument koji treba tumačiti u svetlu uslova današnjeg dana.³⁴ Zahvaljujući ovoj tehnici, ESLJP ne može da kreira nova prava, koja nisu sastavni deo Konvencije, ali može da kreira evolutivna shvatanja postojećih prava. Shodno navedenom, ESLJP je uveo pravo na istinu u okviru pozitivnih obaveza države u članu 2 – pravo na život, članu 3 – zabrana mučenja, članu 5 – pravo na slobodu i bezbednost i članu 13 – pravo na delotvorni pravni lek.

Počeci kreiranja prava na istinu u praksi ESLJP nastali su krajem 90tih godina i vezani su za povredu člana 3. kojim se zabranjuje mučenje, nečovečno ili ponižavajuće postupanje. Povreda ovog prava utvrđena je u odnosu na srodnike žrtava teškog kršenja ljudskih prava. Tako, u predmetu *Kurt v Turkey*³⁵ ESLJP je utvrdio da je odsustvo informacija u vezi nestanka sina podnosioca predstavlja, koji je priveden od strane turskih vlasti, dovelo do kontinuirane neizvesnosti, sumnje i anksioznosti njegove majke (podnosioca predstavlja) koje je ona trpila tokom dugog i neprekidnog perioda, što je kod nje prouzrokovalo tešku duševnu bol i patnju.

Kasniji razvoj prava na istinu kao ljudskog prava u praksi ESLJP vezan je za razvoj ideje pozitivne obaveze države da sprovede efektivnu istragu koja podrazumeva postojanje nezavisnih organa koji vode istragu, adekvatnost istrage u smislu njihove ekspertize i ovlašćenja i postupanje u odgovarajućim vremenskim okvirima.

U predmetu *Cyprus v. Turkey*³⁶ u *Varnava et al. v. Turkey*,³⁷ ESLJP je stao na stanovište da države moraju sprovesti efektivnu istragu u odnosu na navode o kršenjima ljudskih prava i to takvu istragu koja bi razjasnila istinu i tako sprečila beskonačnu agoniju porodica žrtava koja se ne smanjuje protekom vremena, što dovodi do kršenja člana 3 u odnosu na njih, jer ćutanje vlasti može biti kategorisano kao nečovečno postupanje. ESLJP je stao na stanovište da obaveza sprovođenja efektivne istrage proizilazi iz člana 2 i člana 5. EKLJP.

33 *Katanga*, ICC–01/04–01/07, 13 May 2008, para 32.

34 *Tyrer v The United Kingdom*, ECtHR, App. no. 5856/72, 25 April 1978, para 31.

35 *Kurt v. Turkey*, ECtHR, App. nos. 15/1997/799/1002, 25 May 1998, para 131.

36 *Cyprus v. Turkey*, ECtHR, App. no. 25781/94, 10 May 2001.

37 *Varnava et al. v. Turkey*, ECtHR, App. nos. 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90, 18 September 2009.

Pravo na istinu je pomenuto od strane ESLJP u predmetu *Mocanu and others v. Romania*³⁸ i to je definisano kao pravo da se sazna istina, koje pripada – ne samo žrtvama masovnih kršenja ljudskih prava, već i njihovim porodicama i naslednicima.

Konačno konstituisanje prava na istinu nalazi se u predmetu *El-Masri v. Macedonia*.³⁹ ESLJP ukazuje na neadekvatnost istrage iz ugla prava na istinu podsećajući da pravo na istinu ima, ne samo porodica podnosioca, već i ostale žrtve u sličnim zločinima i opšta publika. Na ovaj način, ESLJP prepoznaje opštu javnost kao nosioca prava na istinu. ESLJP takođe podseća na obaveze države kada je u pitanju pravo na istinu – obaveza sprovođenja efikasne istrage, obaveza da se žrtvama i njihovim rođacima omogući efikasan pristup istražnom procesu, obaveza da žrtvama i široj javnosti budu otkrivene sve relevantne informacije i obaveza zaštite žrtava i svedoka od odmazde i pretnji.

Iz sumarnog prikaza razvoja prava na istinu može se zaključiti da je ovo pravo formirano na tlu Južne Amerike krajem osamdesetih godina i to od strane sudskog tela, kao odgovor na veliki broj prisilnih nestanaka u brojnim sukobima. Potom je pravo na istinu postalo kodifikovano od strane međunarodnih tela koja se bave zaštitom ljudskih prava, a njegov dalji razvoj je usledio u okviru međunarodnih sudova, tako da možemo zaključiti da je pravo na istinu postalo, ne samo pravo srodnika da znaju istinu o svojim najbližim, već i pravo šire javnosti da sazna istinu o ozbiljnom i sistematskom kršenju ljudskih prava.

4. RIZICI SA KOJIMA SE MEĐUNARODNO KRIVIČNO PRAVO SUSREĆE NA PUTU KA ISTINI

Međunarodnom krivičnom pravosuđu inherentne su iste mane kao i nacionalnim krivično pravnim sistemima, s tim što je međunarodno krivično pravosuđe izloženo brojnim drugim rizicima koji otežavaju put ka istini.

Podsećanja radi, ukazaćemo samo na neke elemente koji otežavaju put ka istini u krivičnom postupku.

Prvo, optužnica ne predstavlja ništa drugo do podvođenje činjeničnog stanja pod pravnu kvalifikaciju, u tom smislu, događaj koji je predmet istraživanja uvek je simplifikovana verzija bilo kog realnog događaja.⁴⁰ Takođe, u krivičnom pravu je poznat dijalektički fenomen po kome „činjenice“ određuju „pravnu kvalifikaciju“ slučaja – ali sa druge strane, različite pravne kvalifikacije takođe predodređuju selektivnu apercepciju (zapažanje) činjenica.⁴¹ Potom, sud je vezan strogim pravilima i načelima procedure koji, intuitivno gledano, deluju nelogično sa stanovišta spoznaje istine. Primer navedenog su pretpostavka nevinosti, *in dubio pro reo*, privilegija pro-

38 *Association "21 December 1989" and Others v. Romania*, ECtHR, App. nos. 33810/07 and 18817/08, 24 May 2011.

39 *El-Masri v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia*, ECtHR, App. no. 39630/09, 13 December 2012, para 175, para 191.

40 M. Majić, *ibid.*, p. 155.

41 B. Zupančić /2011/, Ne bis in idem (zabrana ponovnog suđenja za isto delo) la belle dame sans merci, *Crimen*, № 2, p. 171.

tiv samoinkriminacije, stroga pravila o dozvoljenosti dokaza i slično. Na putu ka spoznaji istine stoji i pitanje slobodnog sudijskog uverenja i pitanja efikasnosti rada suda,⁴² koja neretko brzinu postupanja stavljaju kao vrednost veću od istine. Takođe, od značaja su i pitanja kakav je značaj istine u krivičnom postupku, odnosno da li se traga za materijalnom istinom ili je standard dokazivanja van razumne sumnje, da li sude profesionalne sudije ili sudije porotnici, koji je stepen dokazne aktivnosti suda, kakav je dokazni značaj priznanja okrivljenog, da li policija i tužilaštvo imaju obavezu da prikupljaju dokaze u korist i na štetu okrivljenog i sl.

Ipak, najveći izazov po pitanje istine u krivičnom postupku predstavljaju različiti oblici pregovarane pravde. Pravosudni sistem pregovarane pravde postaje tržište na kome su transakcije stranaka legitimne i opravdane, a tužilaštvo i sud imaju za cilj postizanje „tržišnog“ uspeha, pre nego ispunjavanje tradicionalnih ciljeva krivične pravde.⁴³ Gde je mesto istini u pregovaranoj pravdi? Istina u pregovaranoj pravdi je prosto verzija činjenica koja je prihvatljiva svim zainteresovanima.⁴⁴

Sporazum o priznanju krivičnog dela je naročito izazovan u praksi međunarodnog krivičnog pravosuđa. Postoji nekoliko razloga za to: činjenica da je okrivljeni pod neformalnim pritiskom da se odrekne svojih procesnih prava; izvršioци krivičnih dela su nagrađeni za saradnju sa tužiocima, a da pri tom nisu adekvatno kažnjeni za zločine koje se počinili; sankcije su nesrazmerne zločinima; sporazumevanje isključuje javnost suđenja, a uvodi se tajnost pregovaranja; žrtve zločina su isključene iz procesa pregovaranja i postizanja sporazuma i isključena je mogućnost ostvarivanja katarzične funkcije krivičnog postupka. Motivi tužioca da ponudi sporazum mogu biti različiti, pa čak i da služe prikrivanju radnji koje sa stanovišta zakonitosti mogu biti sporne.

Sa pravom može postaviti pitanje granica sporazumevanja, jer postoji jasna slika o izrazitoj selektivnosti u deljenju pravde.⁴⁵ Najveća primedba sporazumevanju u međunarodnom pravosuđu je ta da smanjenje sankcija u pregovaranju ne reflektuje krivicu i težinu zločina.⁴⁶ Takođe, sporazumevanje podrazumeva i mogućnost obustave postupka za određene optužbe, iako nesporno postoje dokazi, ukoliko tužilac proceni da je to oportuno sa stanovišta drugog tužilačkog cilja. U tom smislu, ispravnim se čini zaključak da je žrtvovati genocid za pravosudnu ekonomiju nekompatibilno sa duhom međunarodnog ugovora.⁴⁷

42 G. Ilić, M. Majić /2013/, Nature, importance and limits of finding the truth in criminal proceedings, *Analī Pravnog fakulteta u Beogradu*, № 3, pp. 92–94.

43 S. Nenadić /2020/, Sporazum o priznanju krivičnog dela pred međunarodnim pravosuđem u senci izazova postupka i političkih implikacija sudskih odluka, *Konferencija Udruženja za međunarodno krivično pravo*, p. 647.

44 M. Damaska /2004/, Negotiated Justice in International Criminal Courts, *Journal of International Criminal Justice* 2, issue 4, p. 1029.

45 V. Turanjanin, D. Čvorović /2015/, Sporazum o priznanju krivičnog dela u praksi tribunala za bivšu Jugoslaviju, *Strani pravni život*, № 2, p. 239.

46 R. E. Rauxloh /2011/, Plea bargaining in international criminal justice – can International Criminal Court afford to avoid trial, *The Journal of Criminal Justice Research (JCJR)*, № 2, p. 4.

47 A. Petrig /2008/, Negotiated Justice and the Goals of International Criminal Tribunals, *Chicago Kent Journal of International and Comparative Law* 8, p. 17.

Pored navedenog, međunarodno krivično pravosuđe odlikuju elementi koje put ka spoznaji istine čine još težim.

Prva grupa tih elemenata vezana je za činjenicu da ne postoji univerzalni međunarodni sudski mehanizam, niti univerzalni sistem prinude. Na međunarodnom nivou, „u anarhičnom svetu suverenih, ali nejednakih i neposlušnih nacija, vezanih labavom mrežom nesprovodivih ugovora i običaja, samo postojanje jurisdikcije je čudo“.⁴⁸ Stoga, jedan od čestih problema predstavlja nespremnost država da sarađuju međusobno ili sa međunarodnim mehanizmima. Potom, činjenica da sudije međunarodnih sudova dolaze iz različitih pravnih sistema i tradicija. Aktuelan je i problem jezičke barijere, izazova na putu prikupljanja dokaza zbog vremenskih i prostornih prepreka i slično. Ipak, najveća prepreka na putu ka istini leži u tome što međunarodno krivično pravosuđe deluje pod senkom političkog uticaja, o čemu svedoče i reči tužioca Tribunala za Jugoslaviju: „Malo je nade za unapređenje vladavine prava na međunarodnom nivou ako ga najmoćnije međunarodno telo čini podređenim vladavini političke celishodnosti“.⁴⁹ Politički uticaj na međunarodno krivično pravo ostvaruje se pod okrivljenjem tranzicione pravde u kojima se neke zemlje nalaze izvan opsega sudskog ispitivanja, što vodi ka režimu dvostrukih standarda među državama i nedostatka reciprociteta.⁵⁰ Tako, funkcionisanje međunarodnih krivičnih sudova nužno zavisi od „nestabilne rezerve političke volje, posebno političke volje koja postoji u svetskim prestonicama“.⁵¹

Druga grupa izazova tiče se pitanja odnosa međunarodnog krivičnog pravosuđa prema istini. Tako, ad hoc tribunali začetnici su tradicije međunarodnog krivičnog pravosuđa prema kojoj se istina razume pre kao proceduralna istina (pravna istina), nego kao materijalna istina, što predstavlja logiku adverzijalnog postupka.⁵² Takođe, ICC uvodi novi režim prava na istinu – koji istinu smešta između istine proistekle iz krivičnog prava i istine proistekle iz logike komisija za utvrđivanje istine.⁵³ Ovaj problem je vidljiv i u činjenici da procedura međunarodnih krivičnih sudova pati od suštinskih promena – pokušavajući da imitira tribunale za ljudska prava i komisije za utvrđivanje istine.⁵⁴

Treća grupa izazova tiče se ciljeva međunarodnog krivičnih pravosuđa. Osnovni cilj međunarodnog krivičnog pravosuđa je da najteži zločini međunarodnog krivičnog prava ne smeju ostati nekažnjeni,⁵⁵ kao i doprinos trajnom

48 Y. Beigbeder /1999/, *Judging War Criminals, The Politics of International Justice*, New York, p. 200.

49 Reč je o izjavi Louise Arbour, citirano prema: P. S. Wegner /2015/, *The International Criminal Court in Ongoing Intrastate Conflicts*, Cambridge, p. 298.

50 A. Garapon /2004/, Three Challenges for International Criminal Justice, *Journal of International Criminal Justice* 2, p. 717.

51 M. Damaska /2008/, What is the point of International Criminal Justice, *Chicago: kent Law Review* 83, № 1, p. 330.

52 E. Sliedregt, S. Vasiliev /2014/, Pluralism: A New Framework for International Criminal Justice, in: *Pluralism in International Criminal Law*, New York, p. 31.

53 L. Bilsky, *ibid.*, p. 474.

54 A. F. M. Arias /2018/, The truth in international criminal trials: A chance to write history?, *Freedom from Fear*, issue 14, p. 81.

55 *Rome Statute of the International Criminal Court, Preamble*, <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>, 20. april 2025.

miru i bezbednosti i pomirenju između naroda.⁵⁶ Međutim, ciljevi su daleko širi od formalno proklamovanih, pa se tako u literaturi navode sledeći ciljevi: razbijanje ciklusa etničkog nasilja, olakšavanje pomirenja, obnavljanje vladavine prava, obezbeđenje širokih i objektivnih istorijskih zapisa, individualizaciju krivice što doprinosi oslobođenju etničkih ili rasnih grupa od stigme krivice, otvaranje otvaranje puta ka političkoj katarzi od nagomilanog tereta zločina u prošlosti i slično.⁵⁷ Pored navedenog, kao širi cilj se navodi i nova didaktička uloga koju treba da ima sud, a to je objašnjavanje istorije.⁵⁸ Nova didaktička uloga dodeljena krivičnim sudovima, kao agentima sećanja⁵⁹ otvara vrata ka novim oblicima dokaza kao što je ekspertsko istorijsko svedočenje, a suđenja se odvijaju u okvirima preterane moralne simplifikacije, te međunarodno krivično upada u rizik manihejskog pristupa.⁶⁰

Četvrta grupa izazova tiče se uloge i položaja učesnika krivičnog postupka. Činjenica da pravo na istinu ima žrtvocentrični pristup kojim pravdu usmerava ka žrtvi, uticala je i na postupak pred međunarodnim krivičnim sudovima.⁶¹ Porodice žrtava su, kroz pokrete za zaštitu žrtava, postale transnacionalni akteri pred međunarodnim krivičnim sudovima. Pravo na istinu usmereno ka žrtvama, članovima njihovih porodica i društvu u celini pomera tradicionalni fokus krivičnog prava sa okrivljenog na oštećenog što može da naruši ravnotežu tronožca okrivljeni – tužilac – sud. Interesantno je stanovište da iza diskursa prava žrtve na istinu leži ekspanzija diskrecionih moći suda.⁶²

Peta grupa izazova tiče se pitanja kontekstualizacije istorijskog događaja, reprezentativnosti zločina i kreiranja slepih tačaka zločina. Naime, krivična dela međunarodnog krivičnog prava, kao što su genocid ili zločin protiv čovečnosti podrazumevaju postojanje kolektivnog aspekta zločina sistemskog i široko rasprostranjenog, odnosno *dolus specialis* kod genocida koji pravi distinkciju između homicida i genocida.⁶³ Dokazivanje kolektivnih aspekata zločina, koji obuhvataju i diskriminatornu nameru, podrazumeva smeštanje zločina u politički i istorijski kontekst. Dakle, neophodno je dokazati postojanje kolektivnog aspekta zločina od strane određene politike u određenom vremenskom periodu. Kako istorijski i politički kontekst postaju činjenice od značaja za dokazivanje neophodno je vršenje istorijske i političke kontekstualizacije zločina. Ispravan je zaključak da je ispitivanje istorije u tribunalima

56 *Resolution 1534 (2004)* Adopted by the Security Council at its 4935th meeting, on 26th March 200, S/RES/1534 (2004) 26 March 2004, https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf, 20. april 2025.

57 M. Damaska /2008/, *ibid.*, p. 331.

58 L. Bilsky, *ibid.*, p. 477.

59 M. Hirsch, *ibid.*, p. 24.

60 A. Garapon /2004/, Three Challenges for International Criminal Justice, *Journal of International Criminal Justice* 2, p. 725.

61 P. Naftali /2010/, The Subtext of New Human Rights Claims: A Socio-Legal Journey Into the „Right to Truth“, *Diverse engagement: Drawing in the margins*, vol. 2, p. 123.

62 L. Bilsky, *ibid.*, p. 473.

63 B. Rakić /2022/, Ustaški genocid nad Srbima – *dolus specialis* koji traje, *Napredak – časopis za političku teoriju i praksu*, № 2, p. 78.

ekstenzija zahteva novih kategorija međunarodnog prava.⁶⁴ Ipak, kako istorijski i politički kontekst postaje činjenica od značaja za pravnu kvalifikaciju, možemo se sa pravom zapitati – u kojoj meri će činjenice istorijskog i političkog konteksta uticati na pravnu kvalifikaciju, a u kojoj meri će to biti obrnuto? Odnosno, da li zapažanje činjenica koje se tiču istorijskog i političkog konteksta zavise od prethodno uspostavljene pravne kvalifikacije?

Međunarodno krivično pravosuđe skloni je da se bavi samo onim zločinima koji imaju obeležja reprezentativnosti.⁶⁵ Stoga se tužioci primarno fokusiraju na one zločine koji predstavljaju primer zločina uverljiviji i autentičniji od drugih. Postoji više kriterijuma za reprezentativnost, kao što su: mesto, vreme, obim zločina po broju žrtava, težina zločina po načinu izvršenja, po pravnoj kvalifikaciji, relevantnim okolnostima, tipu žrtava i slično. Prilikom donošenja odluke o izboru zločina koji će goniti tužilac će se voditi i rezonom obima i dostupnosti dokaza, iako dostupnost dokaza može da zavisi od stavova istražitelja o samom zločinu.⁶⁶

Iz navedenog se da zaključiti da problem selekcije zločina leži u tome što činjenica da neki zločin nije dovoljno interesantan za tužioca ne znači da taj zločin ne zavređuje krivični progon ili da nije relevantan sa stanovišta prava na istinu ili istorijske istine. Po prirodi stvari, selekcija podrazumeva diskrecionu ocenu, stoga se opravdano može postaviti pitanje da li je selekcija pravilno izvršena i da li je postojalo ideološko ili vrednosno predubedenje u postupku selekcije. Stoga je kreiranje slepih tački sudskog narativa direktna posledica procesa selekcije, jer sudovi postaju slepi za sve one zločine koji nisu okarakterisani kao reprezentativni.⁶⁷

Šesta grupa izazova tiče se činjenice da je polje međunarodne krivične pravde smešteno na ušću više koegzistirajućih, kompetitivnih i međusobno ukrštenih pravnih režima,⁶⁸ te da, u dobrom delu, predstavlja hibridizaciju i blendovanje krivičnoprocesnih sistema, u kojim određena normativna rešenja dobijaju neobične uglove različitih proceduralnih tradicija.⁶⁹ U kombinaciji elemenata dva najveća svetska krivičnoprocesna sistema – kontinentalno-evropskog i adverzijalnog, teško je jasno definisati da li postoji i u kojoj meri obaveza suda da utvrđuje istinu. Po pravilu, statuti međunarodnih krivičnih sudova, suprotno kontinentalno-evropskoj tradiciji, nemaju izričito predviđenu dužnost da utvrđuju istinu. Međutim, uočljiv je evolutivni trend međunarodnog krivičnog procesnog prava u pravcu veće obaveze suda u pogledu utvrđivanja istine što je naročito izraženo u procesnim mehanizmima Međunarodnog krivičnog suda.⁷⁰

64 R. A. Wilson /2011/, *Writing History in International Criminal Trials*, Cambridge, p. 22.

65 Pravilo o reprezentativnosti u ICTY propisano je kao *Rule 73 bis (D) ICTY*.

66 A. Z. Borda /2021/, *Histories Written by International Criminal Courts and Tribunals*, The Hague, p. 116.

67 A. Z. Borda, *ibid.*, p. 116.

68 E. Sliedregt, S. Vasiliev, *ibid.*, p. 13.

69 M. Damaska /2004/, *ibid.*, p. 1019.

70 O ograničenom obimu načela utvrđivanja istine, kao i o pojedinačnim procesnim mehanizmima koji za cilj imaju utvrđivanje istine pred Međunarodnim krivičnim sudom videti više u: A. Škundić /2022/, *Elementi načela utvrđivanja istine u normativnom okviru postupka pred Međunarodnim krivičnim sudom*, *Crimen*, № 2, pp. 285–303.

5. ZAKLJUČAK

Pojam istine se uobičajeno smatra jednoznačnim, jer se istina najčešće razume kao iskaz saobrazan prirodi, odnosno stvarnosti. Istina u krivičnim postupcima je usko vezana za ispunjenje pravde. Veza između istine i pravde naročito je snažna na polju međunarodnog krivičnog pravosuđa koje se bavi pitanjima masovnih zločina.

Javnost koja prati rad komisija za utvrđivanje istine ili sudske postupke za ratne zločine, opravdano očekuje istinu o zločinima. Oni očekuju iskaze, bilo u presudama ili izveštajima, koji će da oslikaju stvarnost rata ili drugih oblika masovnog kršenja ljudskih prava. Očekivanja su opravdana, ali se možemo zapitati u kojoj meri mogu biti ispunjena. Naime, kriterijumi istine u sudskim postupcima nisu isti kao kriterijumi istine u drugim postupcima koji nisu vezani strogim procesnim pravilima. Povrh toga, u okviru same krivične pravde, pojam istine se različito razume u velikim krivičnoprocesnim sistemima i ima različitu simboličku vrednost. Konačno, novokreirano pravo na istinu, pod okriljem međunarodnog prava ljudskih prava, ne znači da pojedinac ima pravo na istinu u sudskom postupku, odnosno da sud ima obavezu utvrđivanja istine. Ovo pravo je vrlo ograničenog dometa i tiče se samo istine o sudbinama žrtava rata i masovnog kršenja ljudskih prava. Dakle, istina nije uzdignuta na nivo ljudskog prava, kako se to neretko pogrešno prezentuje.

Ukoliko se sve navedeno ima u vidu, dolazimo do zaključka da istina koju pravni mehanizmi mogu da dokuče, bilo u sudskom postupku ili drugim postupcima koje poznaje tranziciona pravda, ni u kom slučaju ne može biti jednoznačna, odnosno apsolutna. Različiti pravni mehanizmi, zbog svojih procesnih, organizacionih i drugih normativnih ograničenja, mogu da daju različite zaključke o istini. Ishodi tih pravnih mehanizama mogu biti čak i u međusobnoj koliziji. Međutim, ne treba zaboraviti i činjenicu, da o strahotama rata i masovnih kršenja ljudskih prava zaključke o istini izvode i istoričari i da su njihovi kriterijumi istine vezani za metodološke principe istorijske nauke. Povrh svega, zajednica pogođena zločinima, kao i zajednica u čije ime su zločini vršeni, formira kolektivno sećanje, a njihovi kriterijumi istine su pragmatičnog tipa i neretko emotivno obojeni.

Stoga, društva koja su u skorijoj prošlosti prošla kroz ratove ili masovna kršenja ljudskih prava treba da razvijaju svest o karakteru istine kreirane pod okriljem međunarodnog pravosuđa, tim pre što takva pravosudna istina može da ima direktne političke konsekvence, s obzirom da je kreirana pod okriljem međunarodnog javnog prava. Međunarodni krivični sudovi pod plaštom međunarodne pravde nude i međunarodnu istinu o istorijskim događajima. Istorijskim narativom, kojim presude ovih sudova obiluju, međunarodni krivični sudovi plediraju da budu autentični i jedini legitimni tumači istorijskih događaja. Autoritet međunarodnih krivičnih sudova, sa svim nedostacima krivičnog postupka, postaje nepobitni politički argument u međunarodnopravnoj sferi. Stoga, društva koja su izašla iz svežih sukoba, pre treba da posežu za fleksibilnijim mehanizmima na putu ka istini o istorijskim činjenicama, kao što su komisije za utvrđivanje istine, jer ovi mehanizmi imaju veći domet i daju mogućnost postizanja konsenzusa strana u sukobu.

Konačno, kada govorimo o istini u krivičnom postupku i tranzicionoj pravdi, potrebna je značajna doza obazrivosti. Na širem planu međusobnog odnosa zajednica, nakon okončanog masovnog kršenja ljudskih prava, istina nema svrhu sama po sebi. Zajednica će izabrati onu pravnu istinu koja odgovara njenim pragmatičnim ciljevima i kolektivnim emocijama. Stoga je za postizanje drugih širih društvenih ciljeva, kao što je pomirenje, potrebno mnogo više od „pravne pravde“ međunarodnih sudova ili komisija za utvrđivanje istine.

LITERATURA

- Andrieu Kora /2010/, *Transitional Justice: A New Discipline in Human Rights*, in: *Online Encyclopedia of Mass Violence*, <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/en/document/transitional-justice-new-discipline-human-rights-0.html>
- Arias Andres Felipe Morales /2018/: *The truth in international criminal trials: A chance to write history?* *Freedom from Fear*, № 14, 80–87.
- Ashby R. Wilson /2011/: *Writing History in International Criminal Trials*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bajović Vanja /2009/: *Sporazum o priznanju krivice. Uporedno-pravni prikaz*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Beigbeder Yves /1999/: *Judging War Criminals, The Politics of International Justice*, Geneva: McMillan Press Ltd.
- Bilsky Leora /2020/, *The Right to Truth in International Criminal Law*, in: *The Oxford Handbook of International Criminal Law* (Heller K. et al., eds.), New York: Oxford University Press, 473–494.
- Borda Aldo Zamit /2021/: *Histories Written by International Criminal Courts and Tribunals*, The Hague: Springer.
- Clark Janine Natalya /2009/: *Plea Bargaining at the ICTY: Guilty Pleas and Reconciliation*, *The European Journal of International Law*, № 2, 415–436.
- Davidov Strahinja /2014/: *Utvrđivanje činjenica u krivičnom postupku. Ima li pravde bez istine?*, doktorska disertacija, Niš: Pravni fakultetu Univerziteta u Nišu.
- Damaska Mirjan /1997/: *Evidence Law Adrift*, New Haven: Yale University Press.
- Damaska Mirjan /2004/: *Negotiated Justice in International Criminal Courts*, *Journal of International Criminal Justice* 2, issue 4, 1018–1039.
- Damaska Mirjan /2008/: *What is the point of International Criminal Justice*, *Chicago: kent Law Review* 83, № 1, 329–365.
- Diaconua Mircea /2014/: *Truth and Knowledge in Postmodernism*, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, № 137, 165–169.
- Dimitrijević Vojin /2001/: *Izgledi za utvrđivanje istine i postizanje pomirenja u Srbiji*, *Reč – časopis za književnosti i kulturu, i društvena pitanja*, № 63/8, 69–74.
- Đurđić Vojislav, Trajković Marko /2013/: *O istini u krivičnom postupku*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, № 65, 111–127.
- Garapon, Antoine /2004/: *Three Challenges for International Criminal Justice*, *Journal of International Criminal Justice* 2, issue 3, 716–726.
- Hirsch Mosche /2018/: *The Role of International Tribunals in the Development of Historical Narratives*, *Journal of History of International Law*, № 18–15.

- Hodgson Jacqueline /2006/, Conception of the Trial in Inquisitorial and Adversarial Procedure, in: *Judgment and Calling to Account* (Duff A. et al., eds.), New York: Oxford University Press, 223–242.
- Ilić Goran, Majić Miodrag /2013/: Nature, importance and limits of finding the truth in criminal proceedings, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, № 3, 82–100.
- Kennedy Ludovic /1991/: *The Trial of Stephen Ward*, Bath: Chivers Press.
- Landsman Stephan /1988/: *Readings on adversial Justice: the American aproach to adjudication*, St. Paul: West Publishing Company.
- Majić Miodrag /2013/: Istine i zablude o istini u krivičnom postupku, *Bilten Apelacionog suda u Beogradu*, № 2, 141–165.
- Mendez Juan E. /1997/: Accountability for past abuses, *Human Rights Quarterly*, № 19, 255–282.
- Naftali Patrizia /2010/: The Subtext of New Human Rights Claims: A Socio-Legal Journey Into the „Right to Truth“, *Diverse engagement: Drawing in the margins*, vol. 2, 118–127.
- Naqvi Yasmin /2006/: The Right to The Truth in International Law: Fact of Fiction? *International Review of The Red Cross*, vol. 88, № 862, 245–273.
- Nenadić Svetlana /2020/, Sporazum o priznanju krivičnog dela pred međunarodnim pravosuđem u senci izazova postupka i političkih implikacija sudskih odluka, in: *Konferencija Udruženja za međunarodno krivično pravo*, Beograd, 646–664.
- Petrig Anna /2008/: Negotiated Justice and the Goals of International Criminal Tribunals, *Chicago Kent Journal of International and Comparative Law* 8, 1–31.
- Popović Dragan /2014/: *Pravo na istinu u međunarodnom pravu*, master rad, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Rakić Branko /2022/: Ustaški genocid nad Srbima – dolus specialis koji traje, *Napredak – časopis za političku teoriju i praksu*, vol. III, № 2, 69–102.
- Rauxloh Regina E. /2010/: Plea bargaining in international criminal justice – can International Criminal Court afford to avoid trial, *The Journal of Criminal Justice Research (JCJR)*, vol. 1, № 2, https://www.researchgate.net/publication/313430885_Plea_bargaining_in_international_criminal_justice_-_can_the_International_Criminal_Court_afford_to_avoid_trials.
- Rorty Richard /1989/: *Contingency, Irony and Solidarity*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Schantz Richard /2002/: *What is truth?*, Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Sliedregt Elies van, Vasiliev Sergey /2014/, Pluralism: A New Framework for International Criminal Justice, in: *Pluralism in International Criminal Law* (Sliedregt E. et al., eds.), New York: Oxford University Press, 3–34
- Škulić Milan /2013/: Dominantne karakteristike osnovnih velikih krivičnoprocesnih sistema i njihov uticaj na reformu srpskog krivičnog postupka, *Crimen*, № 2, 176–234.
- Škundrić Aleksa /2022/: Elementi načela utvrđivanja istine u normativnom okviru postupka pred Međunarodnim krivičnim sudom, *Crimen*, № 2, 285–303.
- Turanjanin Veljko, Čvorović Dragana /2015/: Sporazum o priznanju krivičnog dela u praksi tribunala za bivšu Jugoslaviju, *Strani pravni život*, № 2, 239–255.
- Zupančić Bostjan /2011/: Ne bis in idem (zabrana ponovnog suđenja za isto delo) la belle dame sans merci, *Crimen*, № 2, 171–178.
- Wegner Patrick /2015/: *The International Criminal Court in Ongoing Intrastate Conflicts*, Cambridge: Cambridge University Press.

*Svetlana M. Nenadić**

TRUTH IN INTERNATIONAL CRIMINAL JUSTICE, TRUTH IN TRANSITIONAL JUSTICE AND THE RIGHT TO THE TRUTH

SUMMARY

The author points on eternal dilemma on importance and role of the truth in criminal proceedings. Analyzes the importance and the role of the truth in international criminal judiciary and transitional justice, especially addressing the Right to the truth as human right and international custom, development of this right under the auspices of commissions and international bodies, with special reference to the Right to the truth before EctHR. The author points to the inherent shortcomings of international criminal justice that make it difficult to reach the truth, especially in modern forms of negotiated justice. Finally, the author is offering a note of caution on the pretensions of international legal mechanisms of criminal law to deliver the truth about historical events under the mantle of international justice.

Key words: International Criminal judiciary, Transitional justice, Right to the truth.

* First Public Prosecutor Office in Belgrade, Institute of Comparative Law, svetlananenadic11@gmail.com, ORCID: 0009-0004-1379-0926.